

SLÄKT MEDDELANDEN .

N:o 18

Tankar om de i vår finska, svenska och estniska gren ingifta ätternas vapensköldar.

Vare det genast sagt, att det inte är av högfärd eller av överdriven anstolthet jag studerat dessa vapenbilder. Heraldiken, -läran om vapnet, -är näml. så intimt förknippad med släktforskning då det gäller adelssläkter. Vapenbilderna kan berätta och förmedla fakta från tidigare tider, från tider kanske långt före det skrivna ordets vittnesbörd. Det gäller att kunna tolka vapnet rätt. Man frågar sig: är vapnet taget ur namnet eller namnet ur vapenbilden? Bådadera förekommer. (Ex. Ätten Trolle. Gustaf Wasa. Oxenstierna.) Man brukar tala om "ett talande vapen" då namnet och vapenbilden överensstämmer.

Vapnet ger ofta en vink om härstamningen från ännu äldre släkter. Detta är värdefullt. Ofta berättar det om hemorten, - trakten, landet, landsändan, byn eller borgen samt egendomar som släkten innehåft. Vidare kan det hänсыfta på någon händelse inom släkten (t.ex. Tandefelt, där namnet och bilden visar tänderna som förlorades vid Lützen). Det kan förklara namnet (Ex. von Knorring). Mycket ofta visar det stamfaderns sysselsättning, ämbete eller yrke: krigaryrket med harnesk, svärd, hjälm, ridhäst, en sgeljakt för sjöfararen, ett kyrkligt emblem, reselust s.s. pilgrimsfärd d.dyl. Man kan i allmänhet säga, att ju äldre vapen, desto enklare och vackrare.

Vapnet består av 3 huvud-beståndsdelar. 1) Skölden med vapenbilden, 2) Hjälmen med hjälmprydnaden, 3) Hjälmtäcket.

Hjälmen med hjälmprydnaden var det viktigaste. Den skulle synas i stridstumultet. Därför ritas den i gamla tider ofta större än t.ex. skölden. Hjälmtäcket var ett skenke draget över hjälmen och hängde ner över axlarna. Då

avan och rätan på täcket var av olika färg bildade flikarna ett dekorativt mönster för artisten. Det stiliserades så, att man t.m. började kalla det "lövverket". Hjälm-täcket kan även bestå av en mantel. Över hjälmen är täcket vridet så, att färgerna synas - den s.k. "hjälm-bindeln" eller "wulsten". Några ätter ha fått rätt att bära krona på hjälmen. Schulmanska ätten har denna rätt men vi vet ej när den är oss given.

Frälset indelas, som känt, i 3 rangklasser: 1) vanliga adelsmän med 1 hjälm på skölden. 2) baroner eller friherrar med 2 hjälmar och 3) grevar med 4 hjälmar. 5) Furstevapen ha 4 hjälmar. (På vårt Rid.hus 1 fursteätt, Manschikoff).

Under årens lopp ha vapentyperna något varierat. Dessutom kan artisten rita det i olika stilart: renessans, gammal eller ny gotik o.s.v. På 14- o. 1500-talet kunde man också ha "tarsch"-sköld. De heraldiska färgerna är också givna: De består av 5 färger: rött, blått, svart, grönt och purpur samt 2 metaller: silver och guld. Dessutom förekommer "hermelin" i furstevapen. Endast i mindre detaljer får naturliga färger användas: t.ex. påfågelfjädrar, ansiktsfärg, hudfärg, en trädstam. Även rangkronorna äro olika men därvid ser man stora variationer.

De ursprungliga heraldiska figurerna är enkla välkända föremål: ett horn, en fårsax, ett drycksstop o.d. Stiliserade djurbilder eller sagofigurer där djurets zologiskt rätta färger eller former ej förekommer utan ett lejon kan vara blått eller rött, ha 2 svansar. Vanligen överdriver man djurets försvarsvapen: klor, gap, tänder, näbb o.s.v. Då varje ny släkt skulle få ett eget igenkänningstecken, förstår man, att det med tiden vill bli för mycket detaljer ("over crowded", som engelsmannen säger.) (Friherre Tandefelts sneda mast är ej ett misstag.)

Med sitt sigill bekräftade frälse mannen sin identitet. Vidare vittnen behövdes inte.

Småningom började vapnet, liksom också släktnamnet, gå i arv från generation till generation. Ännu på 1200-talet var detta med släktnamnet ej ännu helt genomfört. Detta har jag läst någonstans och kunnat konstatera då jag studerat slakten Skolman, v. Skolman. Man kallas ofta efter sitt gods. Men så är det ju ännu i våra dagar inom allmogesläkter i vårt land. (Torparna på Tötter. Aitolanti, Lempäälä).

Då det om herrarna Skolman heter - t.ex. Georg von Gelewalde eller Kasper von Alt-Pikarten - betyder detta Georg Skolman till Gelwalde.

Vapentraktionen var ej heller stikt genomförd i Tyskland då. Bruket med heraldiska vapen är från korstågens tider, 1095. x/ År 1150 - i Frankrike

Ett uttryck som man hör om några släkter är "urgammel adel" eller "uradel". En ätt tillhör den urgamla adeln då dess adliga upphov går så långt tillbaka, att dess ursprung är okänt. Det leder sitt adliga ursprung från tiden för det medeltida riddarväsendet. Ätten har aldrig haft ett adelsdiplom. Motsatsen till den urgamla adeln är "sköldebrevsadeln".

När man om släkter i Baltikum talar om att de hör till de "härnästerrliga släkterna", betyder detta, att de förekom i landet redan då Riddarorden ("Svärdsriddarorden" = "Kalparitarikunta") innehade landet. Detta sammanfogs senare med "Tyska Riddarorden".

En unik företeelse ang. vapnet vill jag ännu påpeka. För att yttermera stärka sigillet identitetskraft började man sätta sina initialer, dock icke i själva skölden. Sålunda har överste Otto Schulman i 30-åriga kriget i sitt sigill initialerna O.S. på båda sidor om hjälmen. Detta tycks vara vanligt i Baltikum på 1600-talet. I Ryssland kunde en som fått en hög orden avbilda denna hängan-

x) Medeltiden är heraldikens blomstringstid.

de från skölden. T.o.m. ser man många ordnar så anbragda.

Ett utslag av denna art är troligen svärdet i löjtnant Wiktor E. Amadeus Bosins sigill. Det förekommer ej i själva vapnet på Finska eller Svenska Riddarhuset. "Slöldkant med nitar" som han använder är även litet oheraldiskt.

I vår familjekista finnes ett pitschaft vars betydelse torde vara följande. Det måste ha tillhört generallöjtnanten Alexander Leonard Carl Schulman. Han utmärkte sig mycket i Rysslands krig och fick bl.a. en hög orden - St. Anneordens I klass. Han har gjort sig ett sigill med den 8-uddiga stjärnan från St. Anneordens storkors kraschan med sitt eget vapen därpå.

Jag tror, att man kan fastslå, att Schulmännen varit godsinnnehavare. Dem har förlänats statsjord - annars fri men mot skyldighet att göra krigstjänst. Man sade på svenska "innehavare av skattefrälst jord" vilket blev liktydligt med "frälset" eller adeln. De var hemma från Krets-Provinen Holland i Ost-Preussen och antog namnet från den ännu i våra dagar där förekommande borgruinen Skolmen. (Ända till andra världskriget innehades det av grevinnan von Dönhoff). Troligen ha släkterna Scholman och Skolman samma ursprung. En forskare säger, att släkten von Skolman bosatt i det närbelägna polska Posen brukat i vapnet den svarta liksidiga triangeln.

Den Hinrich Scholman som år 1495 på Ösel får godset Thomel i förläning av Svärdsordens stormästare Wolter von Plettenberg, har nog inte där antagit namnet av ett gods långt avlägset i Preussen. Det har nog förekommit många generationer Schulmän före honom. Hur har då deras vapen sett ut?

Tvenne hjälmformer förekommer på 1200- 1300-talen. Den ena från sidan med öppet visir. Den andra "en face" med krona och visir - en plåt som skydd för ansiktet med endast öppningar för ögonen.

Det förekommer också "fruntimmersvapen". I Europa ser man denna ruter-form på skölden. Hjälmsvapen förekommer ej på fruntimmer vapen. Den hör krigaren till. Sköld med "sköldhållare".

Bilden nederst är ritad från en karneolsten, som tillhört kapten Petter Schulman på Storbys i Sysmä. (Han är fader till Helmine Streng.)

I vår gren förekommer också en fruntimmersring, en guldring. som tillhört Minette Schulman f. Gardiemeister, efter henne kommit till hennes svärdotter (min farmor, major-skan Lovisa Schulman f. Forssman). Från henne kom den till sonen Hjalmar Schulmans hustru Matilda Schulman f. Rein. Då jag gifte mig fick min hustru Greta ringen och av oss Eriks hustru Birgitta Schulman f. Warius.

Att ringen är så stor har förvånat folk, "då den ju är obekvämt att bära av en dam." Men förklaringen är den, att det ju är ett pitschaft för bevittnandet av damens namnunderskrift.

Alliansvapen. Borgerligt vapen.

Av de ätter som upptagits på ett lands riddarhus finnes vanligen publicerade vapenböcker. Estniska Riddarhuset finnes i Reval. Livländska Riddarhuset (Liivinmaan) finnes i Riga. Kurländska Riddarhuset (Kuurinmaa) finnes i Memel.

Öselska adeln på Riddarhuset i Arnsburg på Ösel

Schulman i på Estn. Riddarhuset	Nº 50	på Svenska	Nº 176
på Livl. - "	Nº 51	på Finska	Nº 13.
på Öselska - "	Nº 82		

Sveriges adel på Riddarhuset i Stockholm (1620)
Finlands Riddarhus i Helsingfors. (1818)

Alla adelssläkter äro ej upptagna på riddarhusen.

Litteratur.:

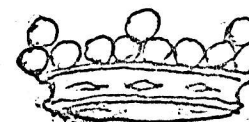
1. "Finlands Ridderskaps och Adels Vapenbok", 1888. (Vapnen i färg.)
2. "Frälsesläkter i Finland intill Stora ofreden", av Jullij Ramsay, omfattar finländsk adel före Svenska Riddarhusets upprättande i Stockholm 1620.
3. "Sveriges Ridderskaps och Adels Vapenbok," 1761 och 1781.
4. "Genealogisches Handbuch der Baltischen Ritterschaften". Delarna Estland, Livland, Kurland, Osel.
5. "Siebmachers Wappenbuch", omfattar alla europeiska ätter: furstehus, ridderskap, borgarvapen, bomärken, utdöda ätter i Europa (utom Ryssland.)
6. "Armorial General" (på franska, "yleinen vaakunatieide"). Omfattar alla europeiska släkter (dock utan hjälmprydnad.)
7. "Beiträge zur Baltischen Wappenkunde", av Ober-Förster Max Müller.
8. "Sveriges Ridderskaps och Adels Wapenbok" av Carl Arvid Klingspor.
9. "Sveriges ointroducerade adel" av Schlegel & Klingspor.
10. "Baltisches Wappenbuch", av Patrick v. Glasenapp.

x) J.B.Riebstab.

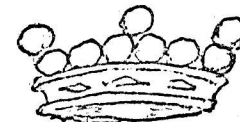
Omkring år 1150 blir vapenbruket allmänt i Frankrike. Det äldsta kända sköldemärket i Sverige är Sigtrygg Bengtsons sigill av år 1219.

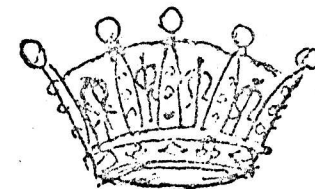
Adlig krona

Friherrlig krona

Greve krona

Hertig krona